

สถานีสารานุกรม: พื้นที่บ่มเพาะความรู้ชุมชน

Saraniyadhamma Community knowledge Incubator area

ศิริพงษ์ อรุณเดชาชัย¹, ศักดิ์พงศ์ หอมหวล², ประภัสสร ปรีเอี่ยม³

Siripong Arundechachai¹, Sakpong Homhoun², Prapatsorn Preeiam³

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสถานการณ์การบ่มเพาะความรู้ชุมชนในอดีตถึงปัจจุบัน 2) เพื่อศึกษาแนวทางนำหลักพุทธธรรม“สารานุกรม”มาปรับประยุกต์ให้เอื้อต่อการบ่มเพาะความรู้ชุมชน และ 3) เพื่อศึกษากระบวนการของสถานีสารานุกรม ที่จะนำไปสู่การสร้างเครือข่ายพื้นที่บ่มเพาะความรู้ร่วมกับชุมชนอื่น กลุ่มเป้าหมายได้แก่ครอบครัวเกษตรกร จำนวน 10 ครอบครัว ใช้วิธีคัดเลือกแบบเจาะจง พื้นที่วิจัยคือตำบลบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น ใช้การวิจัยแบบเชิงคุณภาพ จากผลวิจัยพบว่า 1) ปัญหาความหลากหลายในชุมชน พบเห็นการดำเนินชีวิตของความสัมพันธ์ระหว่างกันหรือการประกอบอาชีพของคนส่วนใหญ่อาศัยประสบการณ์ที่ถ่ายทอดกันมา เผชิญกับความเสี่ยงต่อการสูญสลายเรื่องระบบความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติและคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ หลังจากความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติได้สูญสลายไปจากชุมชน แต่ยังคงดำเนินวิถีของตนได้ เพราะชุมชนมีจุดแข็งของการให้ความสำคัญต่อกัน ต่อตนเองและต่อคนอื่น ความมีน้ำใจเอื้ออาทรกันและแบ่งปัน ยึดมั่นขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี จึงต้องนำจุดแข็งไปสร้างกระบวนการบ่มเพาะความรู้ที่เหมาะสม 2) นำหลักพุทธธรรม“สารานุกรม 6” ประยุกต์ให้เอื้อต่อการบ่มเพาะความรู้ชุมชน เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันให้ชุมชนเข้มแข็ง คุณลักษณะ 6 ประการคือ หลักธรรมที่ 1 เมตตา ภาวกรรม คุณลักษณะมีความสามัคคีเสียสละและร่วมแรงร่วมใจกัน หลักธรรมที่ 2 เมตตาโมกกรรม คุณลักษณะมีจิตใจเมตตาเสียสละเพื่อส่วนรวม หลักธรรมที่ 3 เมตตาวิจิตรกรรม คุณลักษณะคิดดี พูดดี ทำดี หลักธรรมที่ 4 สาธารณโมกศี คุณลักษณะมีน้ำใจเพื่อสังคม เคารพซึ่งกันและกัน หลักธรรมที่ 5 สีลลา สามัญญตา คุณลักษณะปฏิบัติตามกฎระเบียบที่สังคมวางไว้ หลักธรรมที่ 6 ทิฐิสามัญญตา คุณลักษณะมีเหตุผลและรับฟังความคิดเห็นของคนอื่นมากขึ้น พบว่าการขับเคลื่อนด้วยการเรียนรู้และปฏิบัติตามหลักสารานุกรม ตามฐานคิดและคุณลักษณะ 6 ประการ สามารถสร้างภูมิคุ้มกันการดำเนินชีวิตให้ผู้คนพ้นจากความเสี่ยง 3) นำเครือข่ายสถานีสารานุกรมเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชนอื่น เป็นการเชื่อมโยงการเรียนรู้

¹ ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชานวัตกรรมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

² คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

³ สาขาวิชานวัตกรรมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

¹ Ph.D. Program of Innovation for Local Development, Graduate School, Rajabhat Mahasarakham University

² Faculty of Political Science and Public Administration, Rajabhat Mahasarakham University

³ Program of Innovation for Local Development, Graduate School, Rajabhat Mahasarakham University

ในพฤติกรรมเชิงประจักษ์ ผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกัน 2 ช่องทาง คือการนำเครือข่ายไปเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชนอื่น และชุมชนพื้นที่อื่นมาเรียนรู้ร่วมกันกับเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม

คำสำคัญ: พื้นที่บ่มเพาะความรู้ชุมชน, สาราณียธรรม, ระบบความสัมพันธ์, ชุมชน

Abstract

The purposes of this research were to 1) study the situation of the community knowledge incubator area at the past to the present time in Banhad, Tambon banhad, Amphoe banhad Changwat KhonKaen, 2) study guidelines Buddhadhamma “Saraniyadhamma” revised by Community knowledge application Banhad, Tambon banhad, Amphoe banhad Changwat KhonKaen, 3) study workflow of Saraniyadhamma that led to the creation of the network community knowledge incubator area together with another community.

The target groups used in this research of the purposive sampling family farmers of 10, in Tambon banhad, Amphoe banhad Changwat KhonKaen. the Qualitative research. was used in this Study The results showed that 1) diversing issues in the Community live action of the relationships or occupations experience can be passed down, as well as the risk of loss the relationships between the people and people, people and supernatural. After people and nature lost in the community, but they Continue to Perform, because community has strengths given the importance of all, to themselves, to others, generous, generosity, mounting traditions, Led to the creation Community Knowledge Incubator 2) adopting Buddhism’s “Saraniyadhamma 6” that applied to community Knowledge Incubator by giving to make immunity community. Strong The six fetures, were Principle 1: Metta-kayakamma, feature on sacrifice, unity and synergy. Principle 2: Metta-manokamma, feature on mercifulness, collective sacrifice. Principle 3: Metta-kayakamma, feature on good things, speak well, good action. Principle 4: Sadharana-bhogi, feature on humane society, mutual respect. Principle 5 Sila-samannata, feature on, follow the rules of society. Principle 5 Metta-manokamma feature on rationality, listening to the opinion of others. It found that there were process-driven learning and following six rules of saraniyadhamma, and immunity system, risk Decoupled. 3) Networks Saraniyadhamma learnt together with other communities, links to Learning, an empirical study of learning through learning activities two channels together. Networks Saraniyadhamma learnt together with other communities and other communities learnt together with Networks Saraniyadhamma.

Keywords: knowledge Incubator area, Saraniyadhamma, relations system, community

บทนำ

กระแสการพัฒนาประเทศไทยที่ผ่านมา ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมไทยก่อให้เกิดความอ่อนแอของชุมชน เกิดการเปลี่ยนแปลงการดำเนินชีวิตนำไปสู่ความตื่นตัวของคนในสังคมที่มีการแข่งขันกันตลอดเวลา จากการศึกษาสถานการณ์ตั้งแต่อดีตก่อตั้งชุมชนจนถึงปัจจุบัน ปรากฏการณ์สำคัญทำให้ชุมชนมีความอ่อนแอ ได้แก่ การเปลี่ยนอาชีพจากเกษตรกรเป็นคนรับจ้าง การเปลี่ยนจากเจ้าของเป็นลูกจ้าง การออกนอกหมู่บ้านไปทำงานในเมือง การเป็นครอบครัวเดี่ยว(ทั้งในชนบท-เมือง) การทอดทิ้งคนแก่กับเด็กในชุมชน การขยายตัวของชุมชนเมือง/ประชากรมากขึ้น การอพยพเข้ามาของคนต่างถิ่น ความเสื่อมถอยของภูมิปัญญาท้องถิ่น การเข้ามาของเทคโนโลยีที่ทันสมัย(การใช้เครื่องมือหรือเครื่องจักรทดแทน) การขาดการสืบทอดของภูมิปัญญาชุมชน ความซับซ้อนและความรุนแรงของปัญหาที่เกิดขึ้นตลอดจนโรคภัยต่าง ๆ ที่ไม่เคยปรากฏมาก่อนเกิดขึ้นในชุมชน ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรท้องถิ่น ใช้ทรัพยากรอย่างฟุ่มเฟือยไม่เห็นคุณค่าและความสำคัญ ขาดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรท้องถิ่น

จากสภาพปัญหาดังกล่าวข้างต้นพบว่า กระแสการพัฒนาเศรษฐกิจระดับประเทศและภูมิภาคมายังชุมชนท้องถิ่น เป็นสาเหตุเกิดการปรับเปลี่ยนการดำเนินวิถีชีวิต เกิดผลกระทบทั้งด้านดีและด้านเสีย นโยบายการพัฒนาจากรัฐบาลส่วนกลางเน้นระบบประชานิยม เกิดกระแสบริโภคนิยมมากขึ้น บางนโยบายเน้นเรื่องของการลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ในแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง จึงเป็นนโยบายที่สวนทางกัน ชุมชนเกิดผลกระทบในการปฏิบัติ ผลของการพัฒนาไม่ประสบความสำเร็จ เนื่องจากชุมชนขาดองค์ความรู้การจัดการขาดกระบวนการปฏิบัติที่เป็นระบบ ต้องนำเอา

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องมาจัดการความรู้ในการดำเนินชีวิตกับสถานการณ์ปัจจุบัน สามารถสร้างชุมชนเกิดการพัฒนาร่วมกันได้อย่างยั่งยืน จากสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงและปัจจัยเสี่ยงในอนาคตที่จะเป็นอุปสรรคสำคัญในการพัฒนาคน ต้องสร้างภูมิคุ้มกันในระยะสำคัญ คือ การทำให้คนไทยมีการเรียนรู้ตลอดชีวิต เรียนรู้อย่างต่อเนื่องทั้งในเรื่องการศึกษา ทักษะการทำงาน และการดำเนินชีวิต เพื่อเป็นภูมิคุ้มกันและปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของโลกในยุคศตวรรษที่ 21 และปัจจัยเสี่ยงในอนาคตที่เกิดขึ้นในสังคมไทย เป็นแรงจูงใจให้ผู้วิจัยได้สืบค้นข้อมูลในพื้นที่ชุมชนบ้านแฮด ตำบลบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น เติบโตและพัฒนามาร่วม 158 ปี มีความเป็นมาที่หลากหลายทั้งทางภูมิศาสตร์ และภูมิสังคมจนปัจจุบัน พบว่ากระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลง องค์ความรู้ดั้งเดิมตั้งแต่อดีตกับองค์ความรู้ใหม่ในปัจจุบันเกิดการผสมผสานกันอย่างไม่เป็นระบบ

ผู้วิจัยจึงเกิดแนวคิดสร้างกระบวนการน้อมเพาะความรู้และนำมาปรับใช้ในการดำรงชีวิตในสถานการณ์ปัจจุบัน โดยการจัดกิจกรรมให้คนในชุมชนได้เรียนรู้ร่วมกันในพื้นที่บ่มเพาะความรู้ ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตบนหลักการพื้นฐานสำคัญที่คนไทยต้องมีความรู้ ใฝ่เรียนรู้ ตัดสินใจด้วยความระมัดระวัง มีสำนึกในศีลธรรมและจริยธรรม ดำเนินชีวิตด้วยความเพียร อดทน มีสติใช้ปัญญา นำไปสู่ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันต่อผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลง และใช้หลักพุทธธรรม(สราวิญญธรรม 6)เนื่องจากสังคมปัจจุบันยึดติดกับสิ่งที่ทันสมัยละทิ้งหลักธรรมในการดำเนินชีวิต นำมาขับเคลื่อนผ่านการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนให้เกิดเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ สอดคล้องกับยุทธศาสตร์แผนพัฒนา

เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) ประเด็นยุทธศาสตร์การพัฒนาคณะผู้ สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน พัฒนา คนให้มีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง เสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันทางสังคม พัฒนาชุมชน ท้องถิ่นให้เข้มแข็งและสามารถสร้างภูมิคุ้มกันให้ คนในชุมชนโดยให้ความสำคัญกับการจัดการ การเรียนรู้ในชุมชน ส่งเสริมการขยายผลและพัฒนา ศักยภาพการบ่มเพาะความรู้ เพื่อเรียนรู้และสร้าง ความเข้าใจที่จะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิต ในการอยู่ร่วมกับครอบครัวและชุมชนอย่างอบอุ่น และเข้มแข็ง (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการ เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554)

จากการศึกษาสถานการณ์ในพื้นที่ ด้วยการพหุลักษณะท้องถิ่น ทำให้ค้นหาและพบ นวัตกรรมในการพัฒนาท้องถิ่นได้ จึงกำหนด“พื้นที่ บ่มเพาะความรู้ชุมชน”เป็นสถานที่จัดการความ รู้ให้กับคนในชุมชน โดยจัดตั้ง“สถานีสาราณีย ธรรม”พื้นที่บ่มเพาะความรู้ชุมชน ศูนย์ถ่ายทอด องค์ความรู้ของคนทุกช่วงวัย บนกิจกรรมการ พัฒนาท้องถิ่นภายใต้ความถูกต้องและเป็นธรรม พัฒนาระบบงานและส่งเสริมศักยภาพและทุน ที่มีอยู่ในชุมชน โดยกระบวนการบ่มเพาะความรู้ อยู่บนฐานของหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขา วิชานวัตกรรมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น เป็นการ ศึกษาสถานการณ์ในพื้นที่เป็นตัวตั้งโดยคำนึง ถึงภูมิสังคม การพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและ วัฒนธรรม มีทิศทางการพัฒนาบนฐานคิดด้าน สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและวิถีชีวิต เป็นการ วิวัฒนาการผสมผสานอย่างต่อเนื่องระหว่างหลัก ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หลักพุทธธรรม และการจัดการความรู้ (ประภัสสร ปรีเอี่ยม, 2556) สถานีสาราณียธรรมแห่งนี้จะเป็นพื้น ฐานที่กระตุ้นส่งเสริมให้ชุมชนนำเอาองค์ความ รู้ที่ได้ไปจัดการแก้ไขปัญหา เป็นพื้นที่ขับเคลื่อน

การสร้างนวัตกรรมในการพัฒนาท้องถิ่น เพื่อให้ ชุมชนสามารถเรียนรู้ สร้างความร่วมมือและความ สามัคคี โดยยึดหลักพุทธธรรม(สาราณียธรรม 6) คุณลักษณะ 6 ประการคือ 1.เมตตากายกรรม มีความสามัคคีเสียสละและร่วมแรงร่วมใจกัน 2.เมตตาโมหกรรม มีจิตใจเมตตาเสียสละเพื่อส่วน รวม 3.เมตตาวจีกรรม คิดดี พูดดี ทำดี 4.สาธารณ โภคี มีน้ำใจเพื่อสังคม เคารพซึ่งกันและกัน 5.สีล ลาสามัญญตา ปฏิบัติตามกฎหมายที่สังคมวาง ไว้ 6.ทิวฐิสามัญญตา มีเหตุผลและรับฟังความ คิดเห็นของคนอื่นมากขึ้น พบว่ากระบวนการขับเคลื่อนด้วยการเรียนรู้และปฏิบัติตามหลักสาราณีย ธรรม ตามฐานคิดและคุณลักษณะ 6 ประการ สามารถสร้างภูมิคุ้มกันการดำเนินชีวิตให้ผู้คนพ้น จากความเสี่ยง นำมาจัดกระบวนการขับเคลื่อนสู่ การสร้างเครือข่ายร่วมกับชุมชนอื่นเพื่อเกิดความ ยั่งยืนในอนาคต

วัตถุประสงค์

1. ศึกษาสถานการณ์การบ่มเพาะความรู้ ชุมชนบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น ในอดีตและปัจจุบัน
2. ศึกษาแนวทางในการนำหลักพุทธ ธรรม “สาราณียธรรม” มาปรับประยุกต์ใช้ให้เอื้อ ต่อการบ่มเพาะความรู้ชุมชนบ้านแฮด อำเภอบ้าน แฮด จังหวัดขอนแก่น
3. ศึกษากระบวนการของสถานีสาราณีย ธรรม นำไปสู่การสร้างเครือข่ายพื้นที่บ่มเพาะ ความรู้ร่วมกับชุมชนอื่น

วิธีดำเนินการวิจัย

1. วิธีการดำเนินการวิจัย เรื่อง สถานี สาราณียธรรม พื้นที่บ่มเพาะความรู้ชุมชน เป็น นวัตกรรมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นที่ออกแบบ

โดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) (ชาย โปธิลิตา, 2554) ประยุกต์ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเพื่อพัฒนาท้องถิ่นของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2556) เป็นการศึกษาปรากฏการณ์วิทยาเชิงสังคม มุ่งเน้นประเด็นการเรียนรู้และระบบความสัมพันธ์ของคนในการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่รอบ ๆ ชุมชน และการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หลักพุทธธรรม(สาราณีธรรม 6) รวมทั้งแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 4 ยุทธศาสตร์การพัฒนาคนสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554) เพื่อนำเสนอผลการวิจัยด้วยตารางและพรรณนาวิเคราะห์ เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ สันทนาการกลุ่ม การสังเกตพฤติกรรม และการทำกิจกรรมร่วมกันของกลุ่มคน เพื่อตอบคำถามของการวิจัย จากนั้นนำผลการประเมินมาวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อศึกษากระบวนการบ่มเพาะความรู้ชุมชน ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนการวิจัยเป็น 3 ระยะตามวัตถุประสงค์ ได้แก่ ระยะที่ 1 ศึกษาสถานการณ์การบ่มเพาะความรู้ชุมชนบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น ในอดีตและปัจจุบัน ระยะที่ 2 ศึกษาแนวทางนำหลักพุทธธรรม(สาราณีธรรม 6) มาปรับประยุกต์ให้เอื้อต่อการบ่มเพาะความรู้ชุมชนบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น และ ระยะที่ 3 ศึกษากระบวนการของสถานีสาราณีธรรม ที่จะนำไปสู่การสร้างเครือข่ายพื้นที่บ่มเพาะความรู้ร่วมกับชุมชนอื่น

2. ขอบเขตการวิจัย

2.1 ด้านเนื้อหา การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสาร ตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

แห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ.2555-2559) แนวคิดชุมชน หลักพุทธธรรม หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง แนวคิดการจัดการความรู้ และวิธีวิทยาของการวิจัยเพื่อท้องถิ่น

2.2 ขอบเขตด้านพื้นที่ ขั้วเคลื่อนกระบวนการเรียนรู้ คือ ชุมชนบ้านแฮด ตำบลบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น และพื้นที่ขั้วเคลื่อนนวัตกรรม คือ สถานีสาราณีธรรม

2.3 ขอบเขตด้านกลุ่มเป้าหมาย คือ ประชากรที่อาศัยอยู่ในชุมชนบ้านแฮด ตำบลบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือกลุ่มเกษตรกรชุมชนบ้านแฮด เลือกแบบเจาะจงบุคคลที่มีความพร้อมในด้านทุนและศักยภาพ ประกอบอาชีพทางเกษตรเป็นประจำ แต่ยังขาดกระบวนการจัดการที่ถูกต้องตามหลักวิชาการ สามารถเป็นศูนย์เรียนรู้เครือข่ายในอนาคตได้ จำนวน 10 ครัวเรือน

2.4 ขอบเขตด้านระยะเวลา ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย จำนวน 12 เดือน

3. ระเบียบวิธีวิจัย การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) (ชาย โปธิลิตา, 2554) ประยุกต์ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเพื่อพัฒนาท้องถิ่นของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2556) เป็นการศึกษาปรากฏการณ์วิทยาเชิงสังคม (Social Phenomenology) ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ สันทนาการกลุ่ม การสังเกตพฤติกรรม และการทำกิจกรรมร่วมกันของกลุ่มคน ตามความเหมาะสมต่อสภาพการณ์ เพื่อตอบคำถามของการวิจัย จากนั้นนำผลการประเมินมาวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อศึกษากระบวนการบ่มเพาะความรู้ชุมชน

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

4.1 การเก็บรวบรวมข้อมูล ขั้นตอนการ

เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ข้อมูลและแหล่งข้อมูลแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ ดังนี้ 1) ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary data) คือ การศึกษาบริบทชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ศึกษาอัตลักษณ์ ทุนชุมชน และศักยภาพของพื้นที่ เช่น ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ความต้องการและสภาพปัญหาของชุมชน การมีส่วนร่วม ภาวะผู้นำ รวมทั้งความรู้ความเข้าใจของชาวบ้าน 2) ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) คือ การศึกษาจากตำราทางวิชาการ เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎี แนวคิด เรื่องพื้นที่บ่มเพาะความรู้ชุมชน หลักการจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน หลักการพัฒนาคนสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หลักพุทธธรรม (สาราณียธรรม 6) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ.2555-2559) เพื่อนำมาเป็นข้อมูลพื้นฐานในการวิจัย

4.2 การใช้เครื่องมือในการเก็บข้อมูล ขั้นตอนมีดังต่อไปนี้ การใช้แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์และสังเกต ผู้วิจัยนำแบบสัมภาษณ์ไปเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field studies) ทำการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interview) โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structure interview) ศึกษาโดยได้กำหนดประเด็นไว้ก่อน ระหว่างการสัมภาษณ์ใช้วิธีการพูดคุย สอบถามเชื่อมโยงเรื่องราวให้สั่นไหวและยังใช้วิธีการสังเกต (Observation) โดยใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant observation) การเก็บข้อมูลการทำกิจกรรมการแสดงบทบาทต่างๆ ในการแสดงความคิดเห็น นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ ความต้องการและข้อคิดเห็น เพื่อให้ได้ข้อมูลเป็นประเด็นหรือแนวทางการจัดการสนทนากลุ่ม (Focus groups discussion)

5. การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้วิธีการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล นำข้อมูลมาวิเคราะห์เชิงคุณภาพโดยใช้เครื่องมือแบบสัมภาษณ์ ประเด็นการสังเกตและการสนทนากลุ่ม ดำเนินการจัดกลุ่มข้อมูลเชิงพรรณนาและทำการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามทั้งหมดที่เก็บรวบรวมจากแบบสัมภาษณ์ ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงบรรยายระบุคุณลักษณะเฉพาะของข้อความ หรือสาระอย่างมีระบบ เป็นสภาพวัตถุวิสัยและอิงกรอบแนวคิด ทฤษฎี มีกระบวนการดังนี้ คือ ขั้นตอนใช้การลดทอนข้อมูล (Data reduction) ขั้นตอนการแสดงผลข้อมูล (Data display) ขั้นสรุปและยืนยันผลสรุป (Conclusion and verification)

6. ขั้นตอนดำเนินงาน แบ่งออกเป็น 3 ระยะ ได้แก่

6.1 ระยะที่ 1 ศึกษาสถานการณ์การบ่มเพาะความรู้ชุมชนบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น ศึกษาด้านเอกสารข้อมูลพื้นฐานของชุมชน โดยออกสำรวจพื้นที่ประวัติการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมายโดยใช้การสังเกต การสอบถาม การสัมภาษณ์ปลายปิด การสนทนากลุ่ม ประชุมกลุ่มเป้าหมาย ใช้แบบสอบถาม แบบสำรวจและสัมภาษณ์เชิงลึก นำชุดข้อมูลที่ได้สรุปสังเคราะห์เพื่อหากระบวนการกำหนดเป็นแนวทางบ่มเพาะความรู้

6.2 ระยะที่ 2 ศึกษาแนวทางนำหลักพุทธธรรม (สาราณียธรรม 6) ปรับประยุกต์ให้เอื้อต่อการบ่มเพาะความรู้ชุมชนบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น ใช้แบบสำรวจการนำหลักพุทธธรรม กำหนดกิจกรรมการบ่มเพาะความรู้ตามคุณลักษณะของหลักพุทธธรรม (สาราณียธรรม 6) ที่เหมาะสมกับพื้นที่และกลุ่มเป้าหมาย จัดกระบวนการความรู้แบบกิจกรรมความรู้การพัฒนาท้องถิ่น ตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจ

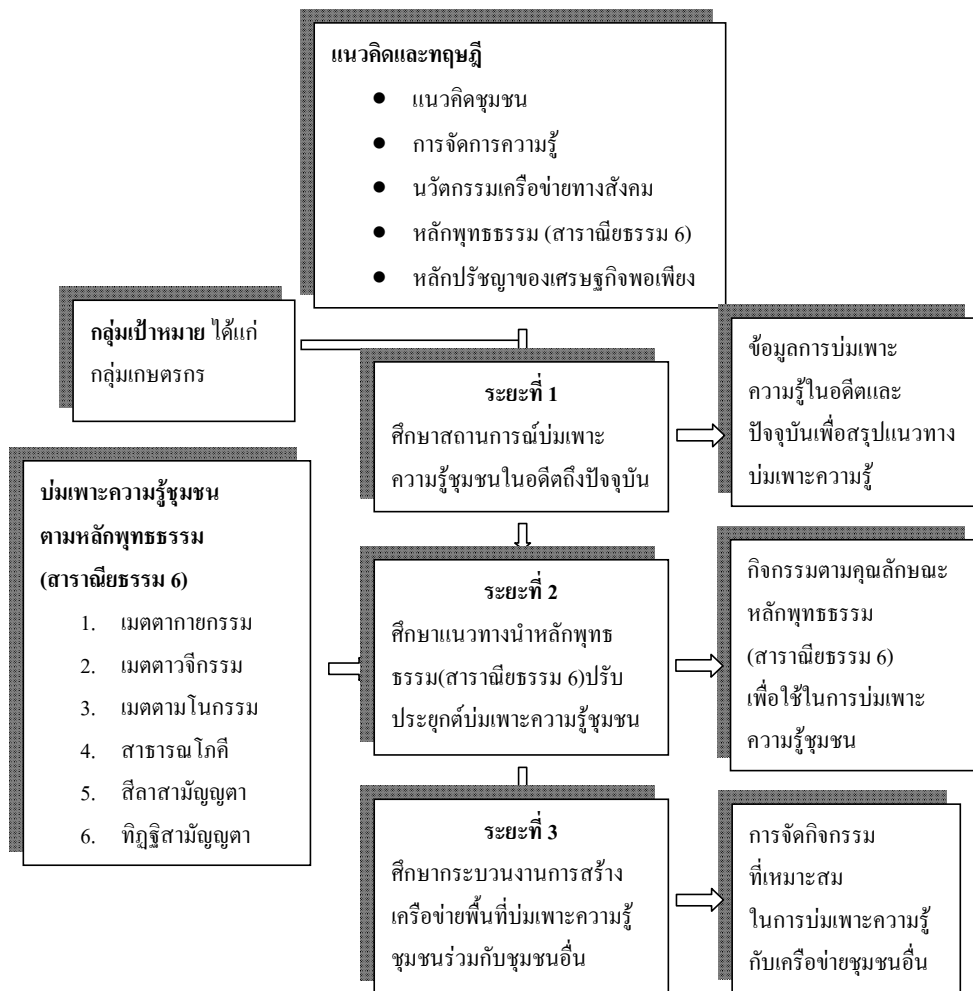

พอเพียงเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมาย

6.3 ระยะที่ 3 ศึกษากระบวนการงานของสถานีสาราณียธรรม ที่จะนำไปสู่การสร้างเครือข่ายพื้นที่บ่มเพาะความรู้ร่วมกับชุมชนอื่น รวบรวมข้อมูลทั้งหมดที่เก็บได้จากระยะที่ 1 และ 2 มาวิเคราะห์กิจกรรมการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมาย ถึงความต้องการและความพึงพอใจ สรุปและ

วิเคราะห์การกำหนดกระบวนการสร้างองค์ความรู้และรูปแบบกิจกรรมที่เหมาะสม จัดเวทีเสวนาจากกลุ่มเป้าหมายที่สนใจจากทุกภาคส่วน นำผลการจัดกิจกรรมชุดบ่มเพาะความรู้มาเสนอต่อเวทีเสวนา ประเมินความพึงพอใจในการเปิดเวทีเสวนา พัฒนากลุ่มเป้าหมายเพื่อขยายเครือข่ายพื้นที่บ่มเพาะความรู้ชุมชนร่วมกับชุมชนอื่น

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผลการวิจัย

ตอนที่ 1 ผลการศึกษาสถานการณ์การบ่มเพาะความรู้ชุมชนบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น ในอดีตและปัจจุบัน พบว่าประเด็นสำคัญ คือ ปัญหาความหลากหลายในชุมชน พบเห็นการดำเนินชีวิตการทำกิจกรรมต่างๆของคนในชุมชน ไม่ว่าจะการมีความสัมพันธ์กัน หรือการประกอบอาชีพของคนส่วนใหญ่อาศัยประสบการณ์ที่ถ่ายทอดกันมา อีกทั้งชุมชนเองกำลังเผชิญกับความเสี่ยงต่อการสูญสลายเรื่องระบบความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ คนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ หลังจากเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติได้สูญสลายไปสาเหตุจากกระแสการพัฒนาทำให้ชุมชนละทิ้งธรรมชาติ แต่ยังสามารถดำเนินวิถีของตนไปได้ นั่นเพราะมีจุดแข็งเรื่องการให้ความสำคัญต่อกันทั้งต่อตนเองและการให้ความสำคัญต่อคนอื่น ยังมีน้ำใจที่เอื้ออาทรกันและแบ่งปัน ยึดมั่นในขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี จึงต้องนำจุดแข็งนี้ไปสู่การสร้างกระบวนการบ่มเพาะความรู้ที่เหมาะสมในชุมชนบ้านแฮดโดยใช้หลักพุทธธรรม (สาราณียธรรม 6) มาปรับประยุกต์ในขั้นตอนต่อไป

ตอนที่ 2 ผลการศึกษาแนวทางนำหลักพุทธธรรม (สาราณียธรรม 6) มาปรับประยุกต์ให้เอื้อต่อการบ่มเพาะความรู้ชุมชนบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น

จากการสนทนาและการสนทนากลุ่มย่อยของกลุ่มเป้าหมายได้วิเคราะห์ร่วมกัน โดยเห็นว่ากระบวนการบ่มเพาะความรู้ชุมชนที่เหมาะสมในการขับเคลื่อนชุมชนบ้านแฮด มีขั้นตอนและกิจกรรมตามหลักสาราณียธรรม 6 ประการใช้ขับเคลื่อนชุมชนบ้านบ้านแฮด อีกทั้งการสร้างการรับรู้และความเข้าใจถึงคุณลักษณะตามหลักสาราณียธรรมที่จะนำมาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาขับเคลื่อนกระบวนการบ่มเพาะความรู้ชุมชน มีหลัก

ธรรมที่ใช้ในการยึดปฏิบัติอยู่ 6 ประการ ได้แก่ 1)หลักเมตตาทายกรรม คือความสามัคคี ความเสียสละและร่วมแรงร่วมใจกัน 2)หลักเมตตาโมกกรรม คือ การมีจิตใจเมตตา เสียสละความสุขส่วนตนเพื่อส่วนรวม 3)หลักเมตตาวิจิตรกรรม คือ การคิดดี พูดดี ทำดี 4)หลักสธารณโภคี คือ การมีน้ำใจเพื่อสังคม เคารพซึ่งกันและกัน 5)หลักลีลาสามัญตา คือ การปฏิบัติตามกฎระเบียบที่สังคมวางไว้ และ 6)หลักทิวฐิสามัญตา คือ การมีเหตุผลและรับฟังความคิดเห็นของคนอื่นมากขึ้น โดยนำหลักพุทธธรรม(สาราณียธรรม 6)มาจัดเป็นกิจกรรมเพื่อบ่มเพาะความรู้ชุมชน

ตอนที่ 3 ผลการศึกษาระบบงานของสถานีสาราณียธรรม นำไปสู่การสร้างเครือข่ายพื้นที่บ่มเพาะความรู้ร่วมกับชุมชนอื่น

การจัดกิจกรรมบ่มเพาะความรู้ในชุมชนอย่างเป็นระบบ (K-organization) จากการสนทนากลุ่มเป้าหมายยืนยันร่วมกันว่าต้องมีคุณลักษณะตามหลักธรรมสาราณียธรรม 6 ประการ โดยใช้หลักขั้นตอนการรับรู้ของทางพระพุทธศาสนา คือ หลักการรับรู้ 5 ธาตุ ได้แก่ ชั้นที่ 1 ชั้นรับรู้ ชั้นที่ 2 ชั้นแสดงท่าที ชั้นที่ 3 ชั้นการแสดงความเป็นเจ้าของ ชั้นที่ 4 ชั้นสร้างจิตสำนึก และชั้นที่ 5 ชั้นสร้างพลังการขับเคลื่อน (ศักดิ์พงษ์ หอมหวล. 2550:15) สมาชิกเครือข่ายจึงได้มีความคิดร่วมกันจัดตั้งกลุ่มคนและสถานีสาราณียธรรม เพื่อเป็นพื้นที่บ่มเพาะความรู้ชุมชนให้กับคนในชุมชนเป็นพื้นที่ในการเรียนรู้และการสร้างจิตสำนึกและสร้างพลังขับเคลื่อนกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนบ้านแฮดที่เหมาะสม โดยมีองค์กรนวัตกรรม คือ สถานีสาราณียธรรมเป็นกลไกขับเคลื่อนบ่มเพาะความรู้ชุมชนร่วมกันกับบ้าน วัดและโรงเรียน มีการร่วมกันกำหนดฐานคิดของเครือข่ายสถานีสาราณียธรรม ทั้งนี้เพื่อใช้เป็นกรอบและทิศทางในการขับเคลื่อนงานให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

คือ“สะพานเชื่อมปรับวิถีการดำรงชีวิต เพื่อปรับพฤติกรรมสู่ความยั่งยืน”จากการวิเคราะห์พบว่าการนำเครือข่ายมาเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชนพื้นที่อื่นเป็นการเชื่อมโยงในการเรียนรู้ได้ด้วยเชิงประจักษ์ในพฤติกรรมผ่านกิจกรรมหลักในการเรียนรู้ร่วมกันเป็น 2 ช่องทาง คือ

1. การนำเครือข่ายสถานีวิทยุธรรมไปเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชนพื้นที่อื่น ประเด็นสำคัญของแต่ละพื้นที่ เมื่อผู้วิจัยนำฐานคิดและคุณลักษณะ 6 ประการของเครือข่ายสถานีวิทยุธรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชนอื่น ผลปรากฏว่า การรับรู้และการตอบรับของกลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่ในชั้นการรับรู้อยู่ในระดับดีมาก (ร้อยละ 90) ชั้นแสดงท่าทีอยู่ในระดับดีมาก (ร้อยละ 90) ชั้นตอบรับอยู่ในระดับดี (ร้อยละ 80) ชั้นแสดงความเป็นเจ้าของอยู่ในระดับดี (ร้อยละ 80) ชั้นก่อเกิดเป็นพลังเคลื่อนตัวอยู่ในระดับดีและปานกลาง (ร้อยละ 70-80) ส่วนใหญ่มีท่าทีที่ตอบรับในแนวคิดและฐานคิดและคุณลักษณะ 6 ประการของเครือข่ายสถานีวิทยุธรรมเป็นอย่างดี แต่จะถึงขั้นแสดงความเป็นเจ้าของเครือข่ายสถานีวิทยุธรรมแล้วนำไปขับเคลื่อนในชุมชนตนเองหรือไม่ นั้น ไม่สามารถคาดเดาได้ ทั้งนี้เป็นเรื่องของชุมชนเลือกนำไปปฏิบัติหรือนำไปประยุกต์ใช้ในทิศทางอย่างไร

2. ชุมชนพื้นที่อื่นมาเรียนรู้ร่วมกันกับเครือข่ายสถานีวิทยุธรรมในประเด็นสำคัญของแต่ละพื้นที่เมื่อผู้วิจัยนำฐานคิดและคุณลักษณะ 6 ประการของเครือข่ายสถานีวิทยุธรรมในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ผลปรากฏว่า การรับรู้และการตอบรับของกลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่แล้วในชั้นการรับรู้อยู่ในระดับดีมาก (ร้อยละ 90) ชั้นแสดงท่าทีอยู่ในระดับดีมาก (ร้อยละ 90) ชั้นตอบรับอยู่ในระดับดี (ร้อยละ 80) ชั้นแสดงความเป็นเจ้าของอยู่ในระดับดี (ร้อยละ 80) ชั้นก่อเกิดเป็น

พลังเคลื่อนตัวอยู่ในระดับดีและปานกลาง (ร้อยละ 80) และอีกส่วนใหญ่มีท่าทีที่ตอบรับในแนวคิดและฐานคิดและคุณลักษณะ 6 ประการของเครือข่ายสถานีวิทยุธรรมเป็นอย่างดี แต่จะถึงขั้นแสดงความเป็นเจ้าของเครือข่ายสถานีวิทยุธรรมแล้วนำไปขับเคลื่อนในชุมชนตนเองหรือไม่ นั้น ไม่สามารถคาดเดาได้ ทั้งนี้เป็นเรื่องของชุมชนเลือกนำไปปฏิบัติหรือนำไปประยุกต์ใช้ในทิศทางอย่างไรเช่นกัน

อภิปรายผล

นวัตกรรมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น เป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันผ่านความเป็นท้องถิ่นผ่านระบบความสัมพันธ์ที่มีคนเป็นศูนย์กลางระบบความสัมพันธ์ของท้องถิ่นจึงมีอยู่ด้วยกัน 3 ประการคือ 1) คนกับคน จากความเป็นปัจเจกสู่ระดับครอบครัวสู่ชุมชน 2) คนกับธรรมชาติ ในระดับความเป็นปกติธรรมดา คือ สิ่งที่ไม่ได้ปรุงแต่ง เป็นความสัมพันธ์ด้วยเหตุ 4 ประการ คือ ความสัมพันธ์เพื่อให้ได้อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่มและยารักษาโรค และ 3) คนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ เป็นความสัมพันธ์ 4 ประการ คือ ขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรม อธิบายผ่านวัฒนธรรมการกินการอยู่ การแต่งกายและการรักษาโรค

ประเด็นที่ 1 สถานการณ์การปมเพาะความรู้ชุมชนบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น ในอดีตและปัจจุบัน

การศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมชุมชนบ้านแฮด เป็นการศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมศึกษาผ่านการตั้งถิ่นฐาน สถาบันหลักของชุมชนและผ่านการดำเนินวิถีชีวิตของคนในชุมชน พบว่า การดำเนินวิถีชีวิตของคนในชุมชนสามารถเชื่อมโยงจากปัจจุบันถึงอดีตได้ สามารถคาดการณ์อนาคตได้โดยมองผ่านปัจจัย 4 คือ อาหาร ที่อยู่

อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และการรักษาโรค เห็นชัดกว่า การมองผ่านการตั้งถิ่นฐานหรือสถาบันหลักของ ชุมชน เพราะจะเห็นภาพใหญ่ของการเคลื่อนไหว แต่ถ้ามองผ่านปัจจัย 4 จะเห็นทั้งระดับปัจเจก ระดับครอบครัว ระดับชุมชน ยังสะท้อนไปถึงระบบ ความสัมพันธ์กันของ คนกับคน เช่น ความใกล้ชิด ทางสังคมเรื่องการดำรงชีวิต เห็นปรากฏการณ์ ทางสังคมเป็นกลุ่มๆ เป็นเครือญาติ สะท้อนให้เห็นความมีจริยธรรม คุณธรรมค่อนข้างสูง การเคารพกันตามระดับอาวุโสอย่างเหนียวแน่น เห็นปรากฏการณ์ทางสังคมของการรวมกลุ่มการแบ่งปันซึ่งเป็นการตั้งบนฐานระบบความสัมพันธ์ของ คนกับคน จากการขับเคลื่อนที่ผ่านมา ทำให้เห็น การเคลื่อนไหวที่เป็นการสนับสนุนฐานคิดที่วางไว้ คือ “สะพานเชื่อมปรับวิถีการดำรงชีวิต เพื่อ ปรับพฤติกรรมสู่ความยั่งยืน” เป็นฐานคิดที่ใช้เป็น คำถามนำในการศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคม ได้ สามารถเชื่อมโยงปัจจุบันลงไปหาอดีตและ สามารถคาดคะเนอนาคตได้ ปัจจุบันการดำเนิน วิถีชีวิตในชุมชนด้วยปัจจัย 4 ถูกลดความสำคัญ ลงโดยเทคโนโลยีและความทันสมัย ความเป็น สมัยใหม่มาลดทอนความสำคัญของความแท้จริง ลงไป สถาบันสาธารณีธรรมถือเป็นแนวทางสร้าง ภูมิคุ้มกัน อันเป็นกระบวนการความคิดใหม่ การ เรียนรู้ใหม่ ถือเอาระบบความสัมพันธ์ที่มีร่วมกัน ในสังคม ทั้งระบบความสัมพันธ์ระหว่างคนกับ คน คนกับธรรมชาติและคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ คนในชุมชนได้เห็นสิ่งที่มีคุณค่า และกลับมามี ความสำคัญในการดำเนินวิถีชีวิตอีกครั้งเหมือน ดังในอดีต

ข้อค้นพบ คือการศึกษาปรากฏการณ์ ทางสังคมชุมชนบ้านแฮดผ่านวิถีการดำเนินชีวิต สามารถประเมินสถานการณ์ เห็นความเสี่ยง และการสร้างภูมิคุ้มกันได้ตามทิศทางแผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ.

2555 - 2559) จุดเสี่ยง คือความทันสมัย ข้อ จำกัดของทรัพยากรในท้องถิ่น การให้ความสำคัญ พันธะระหว่างกันลดลง และความสำคัญของ ปัจจัย 4 คือ เลื้อผ้า บ้าน อาหารและยา ถูกลด ทอนความสำคัญลง สิ่งเหล่านี้หากมีการเคลื่อน ตัวเข้าไปในกระบวนการของสถาบันสาธารณีธรรมแล้ว ทำให้การลดทอนความสำคัญเหล่านั้นเป็นการ ร่วมสมัยในมิติของเครือข่ายสถาบันสาธารณีธรรม ซึ่งมองความร่วมมือเป็นภูมิคุ้มกัน ภูมิคุ้มกันที่ดี ต้องเริ่มบนฐานหรือก่อรูปอำนาจที่ดี อำนาจที่ดี นำสู่กฎเกณฑ์ที่ดีและสร้างคุณค่าที่ดีได้อย่างยั่งยืน

ประเด็นที่ 2 กระบวนการสร้างเครือข่าย สถาบันสาธารณีธรรม ชุมชนบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น

ข้อค้นพบจากการขับเคลื่อนกระบวนการ สร้างเครือข่ายสถาบันสาธารณีธรรม คือ ความ ยากอยู่ที่จุดเปลี่ยนถ่ายจากการรับรู้สู่ความเป็น เจ้าของ คือ จุดเปลี่ยนถ่ายจากชั้นที่ 1 ไปสู่ชั้น ที่ 2 ทำอย่างไรที่จะทำให้กลุ่มคนเข้าใจได้ว่าตน เป็นเจ้าของเครือข่ายสถาบันสาธารณีธรรม ความ ยากไม่ได้อยู่ที่การตั้งกลุ่มหรือการสถาปนา กลุ่ม แต่อยู่ที่สามารถบอกถึงการเป็นเครือข่ายสถาบัน สาธารณีธรรม ผู้วิจัยเห็นว่าหลังจากการรวบรวม คนเป็นกลุ่มแล้ว จุดเปลี่ยนถ่ายที่จะจัดตั้งกลุ่ม เป็นเรื่องยาก การขับเคลื่อนกระบวนการจึงต้อง เป็นไปตามทิศทางเดียวกันและสอดคล้องกับ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ.2555 - 2559) คือ เสริมสร้างความ เข้มแข็งของสถาบันครอบครัวในการบ่มเพาะให้ คนมีศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรมในการดำเนิน วิถีชีวิต โดยการส่งเสริมการมีอาชีพและรายได้ที่ แน่นนอน สามารถดำรงชีวิตอย่างพอเพียง ฟื้นฟู วัฒนธรรมที่ดั่งงาม มีจิตสำนึกในการเฝ้าระวังทาง วัฒนธรรมที่จะมีผลกระทบต่อ การเปี่ยงเบนทาง วัฒนธรรม ผลักดันให้ชุมชนเปิดพื้นที่สาธารณะ

ในการจัดกิจกรรมสัมพันธ์อันดีต่อครอบครัวและชุมชน พัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งและสามารถสร้างภูมิคุ้มกันให้คนในชุมชน บนฐานของความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน ค้นหาอัตลักษณ์อันโดดเด่นและปลูกฝังความเป็นอัตลักษณ์ของชุมชน อนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น พึ่งพาตนเองบนทรัพยากรภูมิปัญญา วิถีชีวิต วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมในชุมชนเป็นหลัก โดยให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ในชุมชน อีกทั้งแนวทางที่เครือข่ายสถานีวิทยุธรรม ได้ขับเคลื่อนยังสอดคล้องในประเด็นที่สังคมสีเขียวกล่าวถึง คือ การดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นพื้นฐานในการเปลี่ยนพฤติกรรมจากการบริโภคเกินพอดีไปสู่วิถีแห่งการผลิตและการบริโภคที่มีความพอดี ประหยัดรู้คุณค่าและยั่งยืน มีความเข้มแข็งมากขึ้นจนสามารถรวมกลุ่มเพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน รวมทั้งการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นของตนเองได้อย่างเหมาะสม สามารถอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพได้อย่างยั่งยืน (สังคมสีเขียว: 2555) เมื่อกลุ่มคนเป็นเจ้าของเครือข่ายสถานีวิทยุธรรมแล้วสามารถขับเคลื่อนไปได้อย่างไม่ยาก สิ่งที่น่าพาก้าวข้ามสู่ความเป็นเจ้าของเครือข่ายสถานีวิทยุธรรม คือ การให้ความสำคัญต่อระบบความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน เคารพในทรัพยากรท้องถิ่นที่ใช้ร่วมกัน

ประเด็นที่ 3 การเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชนอื่น

การเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชนพื้นที่อื่นเป็นการเผยแพร่การแสดงพลังของเครือข่ายสถานีวิทยุธรรมผ่านธาตุทั้ง 5 ได้แก่ ชั้นที่ 1 ชั้นรับรู้ ชั้นที่ 2 ชั้นแสดงท่าที ชั้นที่ 3 ชั้นการแสดงความเป็นเจ้าของ ชั้นที่ 4 ชั้นสร้างจิตสำนึก และชั้นที่ 5 ชั้นสร้างพลังและการขับเคลื่อน ทำให้ชุมชนอื่นสนใจและเชื่อมโยงมาหา การเรียนรู้ร่วมกัน

กันกับชุมชนพื้นที่อื่นเกิดขึ้น 2 ประการ คือ 1) เครือข่ายสถานีวิทยุธรรมไปเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชนพื้นที่อื่นและ 2) ชุมชนพื้นที่อื่นมาเรียนรู้ร่วมกันกับเครือข่ายสถานีวิทยุธรรม ประการที่ 1 เครือข่ายสถานีวิทยุธรรมไปเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชนพื้นที่อื่น ความยากอยู่ที่การเรียนรู้ผ่านธาตุทั้ง 5 การเผยแพร่เครือข่ายสถานีวิทยุธรรมไปสู่ชุมชนพื้นที่อื่นนั้น จากการเรียนรู้ร่วมกัน พบว่าสร้างการรับรู้เครือข่ายสถานีวิทยุธรรมได้ดี ทั้งยังประเมินได้ว่ามีท่าทีตอบรับเห็นพ้องในฐานคิดและคุณลักษณะ 6 ประการของเครือข่ายสถานีวิทยุธรรม ประการที่ 2 ชุมชนพื้นที่อื่นที่มาเรียนรู้ร่วมกันกับเครือข่ายสถานีวิทยุธรรมนั้น เขามองเราอย่างไรจึงมาหาด้วยมีพลังแล้วไปถึงว่ามีเครือข่ายสถานีวิทยุธรรม ที่มีกระบวนการความคิดใหม่ กระบวนการเรียนรู้ใหม่ในการดำเนินชีวิต เห็นว่าเป็นพลัง เป็นอำนาจ เป็นอำนาจที่เชื่อมโยงถึงกันแม้อยู่ห่างไกล ทำให้เขาสนใจและรับรู้ จึงอยากแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ชุมชนพื้นที่อื่นที่มานั้น มีพลังมากในการเรียนรู้ มีการรับรู้เครือข่ายสถานีวิทยุธรรมได้ดี ทั้งยังประเมินได้ว่า มีท่าทีตอบรับ เห็นพ้องในฐานคิดและคุณลักษณะ 6 ประการของเครือข่ายสถานีวิทยุธรรม ส่วนจะถึงระดับมีความคิดในการเป็นเจ้าของเครือข่ายสถานีวิทยุธรรมเพื่อนำไปขับเคลื่อนในชุมชนของเขา จะสามารถค้นออกมาจากทุนและศักยภาพที่มีหรือไม่นั้นเป็นเรื่องของชุมชนที่มาเรียนรู้ร่วมกับเครือข่ายสถานีวิทยุธรรม

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้
  - 1.1 จะต้องไม่คาดหวังว่าฐานคิดและคุณลักษณะ 6 ประการของเครือข่ายสถานีวิทยุธรรมนั้น เป็นงานวิจัยที่สามารถนำไป

ใช้สร้างชุมชนพื้นที่อื่นได้อย่างเดียวกันกับชุมชนบ้านแฮด เพราะเราไม่ล่วงรู้อนาคต การนำไปใช้จึงไม่รู้ว่าประสพผลสำเร็จหรือไม่ แต่เชื่อว่าการนำกระบวนการการสร้างเครือข่ายสถานีวิทยุธรรม ไปสร้างชุมชนอื่นสามารถขับเคลื่อนไปได้ หากสามารถค้นหากระบวนการอันเหมาะสมกับชุมชนของตนเอง

1.2 จะต้องเข้าใจว่าฐานคิดและคุณลักษณะ 6 ประการของเครือข่ายสถานีวิทยุธรรมนั้นล้วนผ่านการประพาดตามธาตุทั้ง 5 เป็นลำดับขั้น ดังนั้นการสร้างจิตสำนึกให้ผู้คนในชุมชนโดยขาดความเข้าใจในธาตุทั้ง 5 ถือเป็นการลัดขั้นตอนของธาตุ เพราะจิตสำนึกไม่สามารถเกิดขึ้นได้ หากไม่ผ่านขั้นรับรู้ มีท่าทีตอบรับที่ดี และแสดงความเป็นเจ้าของ จึงจะก่อให้เกิดจิตสำนึกและมีพลังในขั้นสุดท้าย

1.3 จะต้องเข้าใจว่างานวิจัยนี้เป็นงานมุ่งเปลี่ยนค่านิยม เปลี่ยนความคิด ผู้ทำวิจัยจะต้องอาศัยการสร้างบารมีและความน่าเชื่อถือในการปฏิบัติตน สามารถเข้าถึงจิตวิญญาณของคนจิตวิญญาณของชุมชน เพราะทั้งฐานคิดและคุณลักษณะของเครือข่ายสถานีวิทยุธรรมเป็นการประยุกต์หรือการยกระดับให้เป็นตัวแบบของกลุ่มคนที่ใช้ความรู้คู่คุณธรรม หากปราศจากการใช้ความรู้คู่คุณธรรมแล้ว จะกลายเป็นการใช้ความรู้ที่เป็นแค่เพียงความรู้ไม่ใช่ปัญญา

1.4 จะต้องเข้าใจว่าการขับเคลื่อนเครือข่ายสถานีวิทยุธรรมนั้น มีการบ่มเพาะความรู้ทางด้วยความอดทนอย่างสูงและเข้าใจในความจริงอย่างเป็นขั้นตอน โดยเฉพาะขั้นตอนการสร้างคนต้องใช้ระยะเวลายาวนาน เพราะเป็นขั้นตอนที่ยากที่สุด สิ่งที่ยากคือการไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้แล้วกลับมาทำงานเลียนแบบกิจกรรมที่ไปเรียนรู้มา อย่างเช่นหน่วยงานภาครัฐปฏิบัติกันทำให้ไม่สามารถแก้ปัญหาของชุมชนได้ตรงประเด็น

2. ข้อเสนอแนะเพื่อทำการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 หากมีงานวิจัยที่จะนำผลงานวิจัยสถานีวิทยุธรรมไปใช้ในครั้งต่อไป ผู้วิจัยอยากเห็นงานวิจัย “พลังระบบความสัมพันธ์ทางสังคม” ว่ามีมิติ รูปแบบ เนื้อหาอย่างไร โดยเฉพาะระบบความสัมพันธ์ของคนกับคน เนื่องจากคนเป็นศูนย์กลางของการบ่มเพาะความรู้ในชุมชน และยังคงความเข้มแข็งมากกว่าระบบความสัมพันธ์อื่น

2.2 หากมีงานวิจัยที่จะนำผลงานวิจัยสถานีวิทยุธรรมไปใช้ในครั้งต่อไป ผู้วิจัยอยากเห็นงานวิจัย “อำนาจ กฎเกณฑ์ และคุณค่าของสถานีวิทยุธรรม” ว่าเป็นอย่างไร เพราะการสร้างคนงานสถานีวิทยุธรรม เป็นแนวทางการสร้างภูมิคุ้มกันให้คนในชุมชนบนฐานคิดและคุณลักษณะ 6 ประการ ไม่ได้ค้นลึกลงในอำนาจ กฎเกณฑ์และคุณค่า

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา แก้วเทพ. (2553). *คุณลักษณะ วิธีวิทยางานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเชียงใหม่: สำนักงาน กองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว).* ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น.
- คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน. (2554). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (2555-2559).* สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- ชยันต์ วรรณะภุติ. (2546). “การกำหนดกรอบคิดในการวิจัย”. *คู่มือการวิจัย เชิงคุณภาพเพื่อการพัฒนา.* กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ทองหล่อ วงษ์ธรรมมา. (2548). *การเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการบริหารงานเทศบาลตำบลปลายบาง ตามหลักสารานุกรม 6.* กรุงเทพฯ: โอเอสพรีนติ้งเฮ้าส์.
- ธนพรรณ ธานี. (2554). *การศึกษาชุมชน.* เอกสารประกอบการสอน ภาควิชาพัฒนาสังคม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. *พุทธศาสนาในความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์.
- ประภัสสร ปรีเอี่ยม. (2556). *การถอดบทเรียนปฏิบัติงานหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชานวัตกรรมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น.* เอกสารประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการสาขานวัตกรรมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- ประเวศ วะสี. (2542). *เศรษฐกิจพอเพียงและประชาสังคม.* กรุงเทพฯ: หมอชาวบ้าน.
- วีระเดช เชื้อนาม. (2548). *การบริหารจัดการความรู้ เอกสารสรุปองค์ความรู้. เอกสารประกอบการเรียนภาควิชาการพัฒนาชุมชน.* กรุงเทพฯ: คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุชาติ น้าใจดี. (2552). *กระบวนการพัฒนาไปสู่ชุมชนการเรียนรู้.* นครราชสีมา: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.
- เสถียร จิรรังสิมันต์. (2550). *ความรู้เกี่ยวกับองค์กรเครือข่าย.* กรุงเทพฯ: สำนักส่งเสริมและประสานการมีส่วนร่วมองค์กรเครือข่าย สำนักงานสภาที่ 2 ปรีक्षाเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สุภาค์ จันทวานิช. (2549). *วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ.* พิมพ์ครั้งที่ 4 กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เทศบาลตำบลปลายบาง ตามหลักสารานุกรม 6.* (2548). กรุงเทพฯ: โอเอสพรีนติ้งเฮ้าส์.